

Вера Хорваџић

МАЛА ШКАТУЛА СТИХА

О поезији Дејане Николић

Појављујући се у јесен 1989. као апсолвент књижевности, са својом првом песничком књигом, *Вечера*, у издању *Нолиџа*, Дејана Николић је јасно означила границе вишедимензионалног простора у коме ће се њен глас и израз кретати у будућности.

Од тада је објавила још две књиге. Иако су се појавиле у већем размаку, оне се, осим као засебне, заокружене целине, могу сагледавати и тумачити и као јединствена форма, својеврсни триптих, како због уједначености нивоа и стила, тако и стога што поседују специфичну међусобну, могло би се рећи, и тематску и подтекстуалну повезаност.

Поетско ткиво ових трију књига са индикативно језгровитим, децидним, одсечним, насловима – *Вечера*, *Трисџија*, *Порицулан*, будући живо и плазматично, без тешкоћа налази пропустљива места у литерарном међупростору и комуницира; један текст се усложњава, преплиће, потврђује, осуђује, оправдава другим текстом, текстом друге књиге. Трећа књига наставља тему најављену у првој, друга као да развезује чворове запитаности из прве, или можда оне која ће тек доћи. Тако ћемо, примера ради, имплицитни, али наглашено присутни мотив *Порицулана* – пут ка откривању Једног иза понуђене плероме манифестног, моћи да нађемо ако се вратимо својевремено, можда, пропуштеној или недовољно запаженој слици минијатури сврстаној у „приштинске мотиве” прве књиге: „О пиљаре, о мале продавнице/ По-

подневне ризнице О празници/ Радионице сапуна свећа О поврће/ о драго камење/ У талогу: Бог/ И цвета цвета глог”.

Паралелним ишчитавањем временски, али не и тематски удаљених текстова, „надграђивањем” које је и својеврсно награђивање читалачке доследности, омогућавањем кореспонденције између трију поменутих књига, многа композициона решења и идеје песникиње постају јаснији и прегледнији.

Овај, обимом невелик, опус доследно је изведен и у погледу форме и израза, то јест – да парафразирам једног другог песника (Радована Павловског), за њега важи да споља има окове, а изнутра – пространство.

Опредељујући се за сасвим суспрегнуту, лаконичну, сведену форму, за исказ који не представља отворен, распричан, разливен ток, него – управо супротно, подразумева бујицу налик понорници и уску пукотину над тим светом који под њом ври, пени и надлази, аутор мора знати на шта пристаје и чега се одриче.

Дејана Николић је, очито, свесно, учећи од најбољих, ишла на огромне „губитке” и одрицања ради добитка – у снази, ефектности и оригиналности.

У специфичном поступку, она волатилне слојеве проживљеног и непроживљеног, сањано-недосањаног, личног и колективног, предачког и интимног, заумног и непојамног, храбро призива управо у помешности прорез, одшкринуће, у свој уски кадар.

Тај отвор је и напуклина чауре лептира који се буди, и кључаоница спаваће собе душе, и пушкарница према свету. Некада је тај танки рез, зев – цинични осмех шкриње у којој леже боланидојчински завоји старих рана или завојите степенице које воде вртоглаво доле, унатраг, до хаоса, до нереда, до *нидрега*.

У таквом поступку, који разуме се, не говори све, али зато говори више, нема места за дескрипцију, па ни за уобичајену интерпункцију. Према закону поетике Дејане Николић, он мора бити – а, у поезији која је пред нама углавном то и јесте, посебно одабрани угао огледала брушених бридова који дозвољава увид у неколико равни истовремено. Интеракцијом тих разнородних равни, њиховим колажирањем, монтажом – психолошком, временском, просторном, њиховим премештањем и супротстављањем које варнички, заправо и настаје поезија Дејане Николић.

Диверзитет појава призваних да се за читаоца заковитлају у уском усеку стиха, као у снопу, зраку нагло упаљене светлости, вредан је набрајања, без обзира на малу вероватноћу да би овом листом могао бити исцрпљен. Најпре треба истаћи античко културно наслеђе, песникињи знано и блиско, са којим радо комуницира, које је врло честа ковина, па и наковањ њених метафора. Ту је и неисцрпни зденац јужно-српског говора и певања који је је готово немогуће преценити, затим

вишеструко преплетени руски напеви – од дедушкиних сказова што их је упила као „руска унука” па до звонког одјека песничтва сребрног века у поезији коју пише.

Не сме се занемарити ни тајанствени, могло би се рећи астрални до-слух са „великима” – Расином, Сен Џон Персом, симболистима, Цвета-јевом, као и неким од најбољих савремених руских и српских песника.

Ерудиција и *ratio* у поезији Дејане Николић кохабитују са димоли-ком арабеском оријенталне чулности која је мучи и учи; и док са сво-јом ерудицијом поступа као сваки добро васпитани стваралац – то јест, не истиче је у први план, њена емоционална борба је увек неизвесна; међутим, она и своје победе, транспоноване у сублимни либидо, и тешке поразе, бележи са подједнаком помношћу и страшћу.

Велики део опуса, од прве до најновије књиге, обрађује тему Ероса (који је код Дејане увек у сенци, „под стрехом” Танатоса), толико пута састављаног и растављаног у немилосрдном, увек „уживо” и „на живо”, без трунке анестезије изведеном експерименту његове спознаје.

Да би ова борба у својим тешким завршницама, као и у животу, имала сталну тензију, у поезији Дејане Николић долази до неочекива-них обрта: на пример, њена Лилит, Хеката, њено лунарно, водено, опа-сно, тамно, разорно женско начело бива преокренуто, доведено у кон-трапункт са темом материнства – појаса за спасавање из свеколиког бездана сумњи и раздирања; читалац је сведок промене где се страшна Кундалини (Кали?) послушно и интимистички склупчава на простир-ци собног љубимца.

Чега још има у шкатули стиха Дејане Николић? Песникиња у њу смешта и своју лиру и месец у тепсији, и громадни притискивач бола због громадног губитка – завичаја, домовине; одатле и читав њен не-весели поетски „штафир”, аксесоријум предмета-појмова пренетих из обезпросторених топонима, којима Дејана пружа егзил у сопственој поезији. Из те домаје потичу и стихови: „Тамо далеко/ устрељени зе-ко/ твоју одрану кожу чувам/ као малу географску карту,/ одрезана очна капка два/ Косово Метохија одакле сам ја”, стихови који су се, за-хваљујући својој необичној свежини, прелили у још једну песничку књигу, у управо објављену збирку *Мелод на води* Злате Коцић.

Оно што се уочава у цитираном шестостишју, карактеристично је и индикативно за укупан поетски израз Дејане Николић. То су, пре свега, детиња, али не и детињаста наивност – клеовска, шагаловска, передвижничка, рускодушна, и искреност – огољујућа, необазрива, ка-ква већ бива, као и магично-реалистички поступак сливања знакова сасвим различитих етиологија и провенијенција, различитих хроноло-шких и културолошких скала и супротних предзнака; све ово у стал-ном душевном вибрирању, немерљивом, додуше, „амперима”, али зато не мање потресном.

Нема сумње да због свега поменутог оваква врста поезије код читаоца подстиче извесну знатижељу, која и не мора увек бити грубо лоцирана сасвим с оне стране литерарног. Јер, питање је ли то песникиња својим личним сентиментално-биографским чуном/чином заплвила кроз непрегледне просторе поезије свакако мора постојати у читаочевом паноптикуму.

Наиме, никоме склоном да, загледајући иза такозваног *лирског субјекта* тражи реални песнички идентитет и биографију, не може промаћи да се од *Вечере*, преко *Трисције*, па до *Пориулана* протеже једна – како кажу критичари којима није досадило да понављају исту метафору – црвена нит песникињине биографије – од времена када нико, *иа ни она*, није знао да је „*нова Јефимија*”, од њеног приштинског детињства, болног прилагођавања аниме одевене/удевене у тело, преко првих љубави – крадених, поклањаних, до њене „*београдске фазе*”, односно сазревања (што би на језику Дејане Николић значило највероватније следеће: доба дораслости за постављање све већих самоизазова и запитаности).

Ипак, опрез: ако следи искључиво ову, хронолошки (али и не само тако) поприлично замршену нит, коју му потура враголаста Аријадна из неког од слојева поетског подтекста, за читаоца постоји основана бојазан да би могао остати жив зазидан у лавиринту поезије Дејане Николић.

Јер, морао је да научи, упркос илузији прозирности, витражног преламања светлости – да у овој поезији појавно није увек примарно, и да му цена драматично осцилира: мимогредни утисци, мрвице смисла пале са душевне трпезе, и уз то још тоне и тоне реалности, све ће се то наћи у муљачи њеног стиха, за само кап смисла, коме предстоје дуга врења.

И, још – да се „*тамо далеко*” иза појавног, иза свеколике његове фасетираности, мозаичности, иза рукописа густог као мастило од усирене крви, или, пак, збуњујуће директног, прозирно као „*драгуљ оцеђен из воде*”, тамо, у громогласној тишини, назире велики магнет, тајна драма начела бивства, оса празнине, стржањ васељенске луковице, срце свемирског лотоса.

И да пред њим/њом/њима стоји песникиња, Дејана (*Дијана?*), ловкиња са једином стрелом у тоболцу, јединим својим оружјем – љубављу, које се не одриче у свом препознатљивом неоромантичарском маниру; како је већ речено, нема ниједног њеног огледа у коме љубав не учествује као активна супстанца, као дијалект поетског говора. Она љубав носи у недрима, живу и опасну као поскок, самоуништавајуће гладну и жедну себе; вуче је за собом, ризикујући и то да не буде прихваћена, као огромну трагеткињу на котурнама, и – подједнако болује и због њеног присуства и одсуства.

Свакој „непопуларности теме” упркос, рекли бисмо да је право оружје изабрано; са ловом, међутим, као и са словом, не треба превише журити.

То мишљење, вероватно, дели и песникиња, што потврђује и њен спори, свечани, „панатенски” ритам оглашавања. То јој дошаптавају и њен омиљени Ахил у Зеноновској утрци, и Одисеј, који је одувек знао да кибернета није онај ко стиже пречицом, него онај ко успе да задржи правац.